

tionale materie het lezerspubliek had kunnen krijgen die ze verdient? Of dient er nog eens te worden nagedacht over de publikatieregels bij promoties op artikelen?

Willem Frijhoff

H.W. van Santen, *De Verenigde Oost-Indische Compagnie in Gujarat en Hindustan, 1620-1660* (Dissertatie Leiden; Meppel: Krips Repro, 1982, 289 blz.).

De jaren 1620-1660 in de titel van dit boek zijn wat misleidend. Van Santen geeft in zijn tabellen herhaaldelijk informatie na 1660 en ook in zijn conclusies overschrijdt hij dit jaar vaak. Het boek biedt zo meer dan de strikte periode zou doen verwachten.

Het is langzamerhand een gemeenplaats dat de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) haar administratie goed bijhield, dat daarvan veel bewaard is gebleven en dat daaruit veel te leren valt over de economie van de streken waar zij een factorij, een handelskantoor, had. In Surat op de westkust van India had de VOC zo'n factorij, maar ook in het binnenland, namelijk te Broach, Baroda en Ahmadabad, en zelfs nog verder landinwaarts in Agra richtte zij aan Surat onderhorige handelskantoren in. Deze uitzonderlijke situatie en het feit dat er van deze subalterne kantoren bronnen bewaard zijn, maken het mogelijk om niet alleen over de kuststreek, maar ook over het binnenland economische informatie te verzamelen. Van Santen kon deze halen uit *De geschriften van Francisco Pelsaert*, in 1979 door hemzelf samen met D.H.A. Kolff uitgegeven, uit de collectie W. Geleynssen de Jongh in het ARA en uit diens *Remonstrantie*, die in 1929 door W. Caland werd uitgegeven. Er zijn dus, naast de VOC-correspondentie tussen Surat, Batavia en Heren XVII in Nederland, stukken van subalterne kantoren gebruikt, wat het boek een bijzonder karakter geeft.

De dissertatie is in drie stukken te verdelen: de VOC en Indiase handel vanuit Surat op Mughal India, Perzië en de Rode Zee; het probleem van inflatie en geldverkeer in Gujarat en Hindustan en de inkoop van indigo en katoenen stoffen door de VOC in gebieden rond Agra. Deze onderwerpen sluiten aan bij de recente literatuur. Daarin nemen de plaats en rol van de VOC in het Aziatische handelsverkeer en de economie van Mughal India een belangrijke plaats in. Van Santen gaat in op de theorieën van onder anderen Steensgaard, Bayly en Pearson en schroomt niet zich daarvan te distantiëren, wanneer hij dat nodig vindt. De positie van de VOC in Surat was anders dan in Oost-Indonesië. Daar had zij soevereine rechten of monopolies, hier moest zij concurreren met anderen. Een monopolie was slechts te handhaven, als het gebied niet te groot was om het te kunnen controleren en er geen sterke macht was waarmee de Compagnie rekening moest houden. In India werd aan deze twee voorwaarden niet voldaan. Van Santen verklaart hiermee waarom de VOC zich in Surat en het Midden Oosten neerlegde bij de bestaande politieke en commerciële verhoudingen en niet tot het uiterste probeerde met geweld of monopolies hegemonie te verwerven.

Het is begrijpelijk dat het probleem van inflatie en geldverkeer Van Santen zeer bezighoudt. We weten dat de Europese handelscompagnieën en Indiase handelaren edele metalen in het Mughalrijk brachten; vervolgens dient zich de vraag aan: waar bleven die metalen, veroorzaakten zij geen inflatie? Van Santen duidt helaas niet aan welke gevolgen inflatie voor een economie kan hebben, zodat de betekenis van het inflatiedebat zeker niet voor iedere historicus zondermeer duidelijk zal zijn. Ook hij kan, hoewel de informatie in de VOC-stukken vrij uniek is, de vraag naar inflatie niet definitief beantwoorden. Zijn voorzichtige conclusie is dat het in hoge mate waarschijnlijk is dat het prijsniveau in Guja-

RECENSIES

rat en Hindustan in de zeventiende eeuw nauwelijks gestegen is. Het belang van zijn onderzoek lijkt mij dat de monetaire gegevens uit de VOC-bronnen over Gujarat en Hindustan nu beschikbaar zijn.

De hoofdstukken over de inkoop van indigo in het Bayana-gebied, de indigo Bayana, en van katoenen stoffen rond Awadh zijn de boeiendste. Van Santen komt daarin echt op dreef. Bijzondere omstandigheden brachten de VOC er toe om zover het binnenland in te gaan. Toen deze wegvielen, trok de Compagnie zich weer terug. De economische historicus van het Mughalrijk kan echter dankbaar zijn voor deze activiteiten, omdat ze hem veel informatie opleveren over indigoverbouw, textielweverij en de financiering daarvan. Over de relatie die Van Santen legt tussen het indigomonopolie dat de Mughalvorst Shah-jahan van 1633 tot 1635 aan zich trok, en de penetratie van de VOC in het Bayana-gebied met kredieten valt zeker het een en ander op te merken. Dat voert echter in dit tijdschrift te ver.

Voor de geschiedenis van de Nederlanden is de betekenis van dit boek dat het duidelijk laat zien dat de VOC, die soms wat gemakkelijk met monopolist wordt aangeduid, in Surat en het Midden-Oosten met andere moest concurreren. Zij bracht er weliswaar als enige specerijen uit Oost-Indonesië en koper uit Japan op de markt, maar zij kon er haar concurrenten niet wegdrücken. Van Santen heeft een zeer degelijk boek geschreven dat met vele tabellen goed gedocumenteerd is. Hij stelt zijn problemen helder en trekt zijn conclusies voorzichtig en precies. Er is een index. Het zou nuttig zijn als het boek in het Engels vertaald werd, zodat historici van Mughal India, die op een enkeling na het Nederlands niet machtig zijn, er hun voordeel mee kunnen doen.

H.K. s'Jacob

J.W. Veluwenkamp, *Ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt in de tijd van de Republiek. De Amsterdamse handelsfirma Jan Isaac de Neufville & Comp., 1730-1764* (Meppel: Krips Repro, 1981, 204 blz.).

Met dit proefschrift, waarop de auteur bij Schöffer te Leiden promoveerde, wordt opnieuw het thema van de Hollandse stapelmarkt en het ondernemersgedrag aan de orde gesteld. Het sluit in dit opzicht aan bij de bekende dissertatie van P.W. Klein uit 1965. Zoals Klein de Trippen koos Veluwenkamp Jan Isaac de Neufville tot onderwerp van zijn beschouwing. In het laatste geval was het archief Brants in het gemeentearchief te Amsterdam wederom de vrijwel onuitputtelijke bron. Ongetwijfeld is de ondernemersbiografie niet de enige weg waarlangs wij onze kennis van functie en werking van de Hollandse stapelmarkt in de tijd van de Republiek kunnen vergroten - te denken valt hiernaast aan een systematische bewerking der notariële archieven - maar zij is wel één van de voor de hand liggende en wellicht meest aantrekkelijke. Voor de hand liggend indien er uiteraard een bevredigend archief voor aanwezig is, aantrekkelijk vooral wegens de verbinding van het zakelijke en het persoonlijke element. Dit heeft bij Veluwenkamp al zijn weerspiegeling gevonden in de compositie van zijn boek. Na een inleidend hoofdstuk over het ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt komen afkomst van de familie De Neufville en de hoofdpersoon, Jan Isaac, naar voren. Het derde hoofdstuk preciseert iets omtrent de particuliere vermogenspositie en kapitaal aanwending van Jan Isaac de Neufville, waarna de firma zelf in alle facetten van bedrijvigheid uitvoerig naar voren treedt. De slotbeschouwing wordt gevolgd door een uitvoerig aanhangsel met onder andere vele tabellen van relevante comptabele gegevens en een handzaam register. Dit is bepaald een goed